

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра історії України

(повна назва кафедри)

## Дипломна робота

спеціаліста

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: «Антибільшовицький Блок Народів в історії суспільно-політичного розвитку української еміграції в другій половині XX ст.»

Виконав: студент V курсу,  
денної форми навчання  
спеціальності 6.020302 Історія  
Мамедов Артур Малікович

Керівник к.і.н., доц. Музичко О.Є.

Рецензент к.і.н., доц. Ковальський С.В.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 11 від 27.04 2016 р.

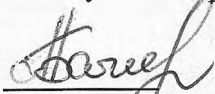
Захищено на засіданні ЕК № 1

Протокол № 2 від 25.04 2016 р.

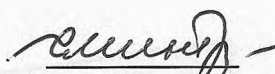
Оцінка Відмінно / А / 92  
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

  
(підпис)

Бачинська О.А.

  
(підпис)

Сминтина О.В.

Одеса-2016

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                        |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Вступ.....                                                                                                                                             | 3  |
| Розділ 1. Етап становлення Антибільшовицького Блоку Народів (АБН) (сер. 1940-х – перша пол. 1950-х рр.).....                                           | 7  |
| 1.1. Антибільшовицький Блок Народів (АБН): ідея та реалізація.....                                                                                     | 7  |
| 1.2. Політична діяльність АБН в 1943-1955 рр.....                                                                                                      | 11 |
| Розділ 2. Діяльність АБН у період «гарячої» фази «холодної» війни (друга пол. 1950-х – перша пол. 1970-х рр.) .....                                    | 27 |
| 2.1. Відносини АБН і АПАКЛ.....                                                                                                                        | 27 |
| 2.2. Участь АБН в діяльності Європейської Ради Свободи.....                                                                                            | 33 |
| 2.3. Співпраця АБН та Всесвітньої Антикомуністичної Ліги.....                                                                                          | 39 |
| Розділ 3. Завершальний етап діяльності АБН в умовах зростання міжнародної нестабільності та спроб її подолання (друга пол. 1970-х – 1980-ті рр.) ..... | 50 |
| 3.1 Діяльність Антибільшовицького Блоку Народів на міжнародній політичній арені в період «розрядки».....                                               | 50 |
| 3.2. Діяльність АБН удобу загострення холодної війни.....                                                                                              | 65 |
| Висновки.....                                                                                                                                          | 80 |
| Список джерел та літератури.....                                                                                                                       | 86 |

## ВСТУП

Пропонована робота присвячена «Антибільшовицькому Блоку Народів» (далі – АБН) – об'єднанню політичних організацій різних народів для боротьби з комунізмом, що діяло у другій половині XX ст. Тема актуальна не лише з огляду на свою відносну малодослідженість, але й має громадський інтерес у світлі прийнятого Верховною Радою України закону «Про вшанування борців за незалежність», який, серед інших, називає АБН, та пожвавленням після цього рішення дискусій щодо ролі комунізму у світовій та українській історії. В цьому дискурсі також виникають різні точки зору на різноманітні українські організації, в тому числі й по відношенню до АБН. Зокрема, Ю. Радченко, директор Центру дослідження міжетнічних відносин Східної Європи, стверджує, що досліджувана мною організація була фашистською за своїм складом та суттю, з чим я безумовно незгодний.

Метою мого дослідження є з'ясування обставин, головних напрямків та форм діяльності АБН в 1943-1992 роках. Робота об'єднує мої попередні напрацювання, в яких були розглянуті всі етапи розвитку організації.

### Завдання дипломної роботи

- прослідкувати зміну та розвиток політичних концепцій АБН у вказаний період,
- проаналізувати вплив організації на український визвольний рух, визначити політичну вагу Блоку в умовах «Холодної війни»,
- з'ясувати особливості діяльності АБН на міжнародній політичній арені,
- дослідити реакцію організації на політичні події в СРСР та світі.

Об'єктом дослідження є організація «Антибільшовицький Блок Народів». Предмет моєї дипломної роботи – це діяльність АБН щодо подолання комунізму у світі, боротьби за відродження Української держави, в період з 1943 року по 1992 рік.

Хронологічні рамки дипломної роботи – це 1943-1992 роки. Нижня межа визначена датою створення АБН на I Конференції поневолених народів. Верхня межа – датою розпуску організації.

Територіальні рамки дослідження – Західна Європа (переважно Німеччина та Велика Британія), Північна та Південна Америка (головним чином США та Канада), а також Азія (Тайвань, Японія, Південна Корея та інші). Просторові межі дипломної роботи визначені тим фактором, що АБН мав інтереси майже на всіх континентах і активно залучався до діяльності багатьох міжнародних антикомуністичних організацій.

Використано такі методи дослідження: системно-структурний науковий метод – для розгляду об'єкту як цілісної системи; історичний та логічний методи – для вивчення процесу накопичення історичних знань; типологічний метод – для побудови типологічної схеми вивчення історичних фактів, розгляду їх значення, взаємозв'язку та часу появи; порівняльно-історичний метод – для виявлення загальних та особливих рис в історії об'єднань; методи класифікації, формалізації та генералізації – для виявлення особливостей внутрішньої структури об'єднань. Біографічний метод використовувався у визначенні біографічних даних персоналій. Враховую міждисциплінарний характер нашої роботи, її перебування на стику всесвітньої та вітчизняної історій, ми намагались висвітлювати діяльність АБН на тлі світової історії, передусім, історії «Холодної війни».

Джерельна база дипломного дослідження досить широка. Передусім, йдеться про актові джерела: офіційні документи АБН. Ці джерела є дуже цінними, оскільки інформація наведена у них є надзвичайно об'ємною та деталізованою. Не відображену в офіційних документах інформацію, доповнюють більш аналітичні матеріали наративних джерел, передусім, публіцистика, що міститься у україномовних пресових органах організації: «Визвольний шлях» та «Гомін України». З мінусів залученої джерельної бази варто відмітити тільки безкритичність та односторонність подання відомостей, що доволі сильно знижує достовірність даних документів.

Історіографію з проблематики дослідження можна охарактеризувати як недостатньо розроблену. АБН, як правило, згадується лишень опосередковано в працях про український визвольний рух чи дослідженнях життя та діяльності

провідників АБН – Ярослава Стецька і Слави Стецько. Великих спеціальних досліджень діяльності АБН в історіографії фактично немає. Також опосередковано були використані загальні праці про «холодну війну». Серед перших варто відзначити такі праці як: Мельничук Б., Сагайдак М., Уніят В. «Ярослав Стецько: життєвий шлях провідника ОУН. Великий українець із Тернопілля.», [67] а також ще одну роботу цих авторів «Вірна дочка України. Слава Стецько: життєпис у боротьбі.». [66] Крім вище зазначених праць, заслуговує уваги також дисертація Недужко Ю.В. «Діяльність української діаспори щодо відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років XX століття)». [69] Всі вище перелічені праці дають можливість досягнути цілісної картини діяльності АБН, виокремити історичне тло розвитку та функціонування організації. Проте серед головних мінусів цих робіт ми можемо зазначити недостатню деталізацію та поверховість опису подій за участі АБН. В цьому руслі також варто згадати про працю «Холодная война». Противостояние двух сверхдержав. От Потсдама до Мальты» [72] Путилина Б.Г. та Золотарева В.А., котра хоча і взагалі позбавлена згадок про Антибільшовицький Блок Народів, проте містить надзвичайно цінну, об'ємну та структуровану інформацію стосовно розгортання «холодної війни», що в свою чергу обумовлювало напрями діяльності АБН. Серед спеціальної історіографії присвяченої виключно АБН можна виділити статтю Рибачка С.Л. «Антибільшовицький Блок Народів: форми та напрямки діяльності» [79], а також статтю в Енциклопедії Українознавства, [82] але, необхідно зазначити, що ці праці є надзвичайно маленькими за обсягом і містять скоріше історичний огляд організації, аніж конкретний аналіз та виклад фактів.

Отже, підсумовуючи джерельну та історіографічну базу нашої дипломної роботи, ми повинні відзначити, що за браком спеціальних історичних досліджень АБН, я користувався головним чином джерелами та публіцистикою пресових органів організації.

Обрана структура роботи покликана сприяти розкриттю основних аспектів. Перший розділ висвітлює діяльність АБН на етапі становлення;

другий розділ – добу зміцнення організації на міжнародній арені; третій розділ – період найбільшого розквіту Антибільшовицького Блоку Народів. Перший розділ ґрунтується на тому, що в період 1943-1955 рр. розпочала відбуватися реалізація ідеї АБН, творилося організаційне підмостя організації, велися активні пошуки шляхів виходу на світову політичну арену. Другий розділ базується на тому, що означений ним період 1956-1975 рр. можна характеризувати як добу найбільших політичних успіхів АБН на міжнародному антикомуністичному поприщі, отримання світового визнання та авторитету. Тематика третього розділу присвячена періоду розквіту АБН (1976-1992), часу найтіснішого зближення із США, максимального розвитку ідеологічної і політичної концепції організації

В ході написання дипломної роботи ми використали 52 джерела, а також 30 одиниць літератури.

## ВИСНОВКИ

Антибільшовицький Блок Народів, незважаючи на свій мультинаціональний статус, був одним із найактивніших захисників національних, релігійних та інших прав людини в СРСР. Фактично, АБН виступав як зовнішньополітичне представництво поневолених народів і виконував широкий спектр завдань – від уряду в екзилі до громадсько-політичної організації.

Діяльність АБН можна хронологічно поділити на 3 періоди: період становлення (1943-1955), політичного та ідеологічного визрівання (1956-1975) та період максимального розквіту організації (1976-1985).

Період становлення Антибільшовицького Блоку Народів розпочинається з I Конференції поневолених народів 1943 року, хоча варто відзначити, що де-факто Блок розпочав організаційну роботу в 1946 році, а політичну – починаючи з кінця 1940 – початку 1950-х рр., що обумовлено розвитком збройної боротьби УПА з радянським режимом.

Також варто виділити як одне з провідних політичних домагань АБН – питання лояльності західних держав до визвольних рухів поневолених народів та підтримка їх домагань на офіційному рівні. І хоча немає виданого документа де окремо б було виділена ця проблема, вона є присутньою в більшості політичних актів організації. Зокрема, постанов Конференції Антибільшовицького Блоку Народів у Торонто в резолюції III Конгресу Антибільшовицького Блоку Народів, меморандум ЦК АБН з приводу Бермудської конференції 1953 року, меморандум Американських приятелів АБН, постанови II Конгресу Американських приятелів АБН. Основні вимоги, котрі варто виділити в усіх документах цього напрямку – це відкрита підтримка національних рухів повалення СРСР та створення на його місці національних республік.

Важливе місце в діяльності Антибільшовицького Блоку Народів займала встановлення міжнародних політичних контактів. Це відбувалося в двох

головних напрямках: встановлення зв'язків з іншими світовими антибільшовицькими організаціями та встановлення політичних зв'язків з державами світу.

Стосовно першого напрямку варто виділити, що найбільш тісні політичні зв'язки АБН встановив з АПАКЛ (Антикомуністична Ліга Азійських народів). Початком встановлення цього слід вважати відвідини Я.Стецьком посла Тайваню під час своєї подорожі до Іспанії. Тайвань був одним з членів і засновників АПАКЛ і мав найбільшу політичну вагу в цій організації. Відносини АБН з Тайванем належать до обох напрямків політичної діяльності АБН, тому їх варто особливо виділити. Відразу після Іспанії Я.Стецько відвідав Тайвань, де зустрівся з провідними політиками цієї держави, зокрема з президентом Чан Кай-Шеком. В результаті цієї поїздки 24 жовтня 1955 року було підписано договір про співпрацю між АБН та АПАКЛ, котра поклала початок цьому союзу. Продовженням дружніх стосунків між згаданими вище організаціями стала регулярна участь АБН в конференціях АПАКЛ. Зокрема, заслугою АБН в цьому руслі є прийняття платформи блоку стосовно Радянського Союзу та долі поневолених націй. Але, безперечно, головним здобутком цієї співпраці є активізація процесу створення ВАКЛ – Всесвітньої Антикомуністичної Ліги.

Як зазначалось вище, одним з напрямків політичної діяльності АБН було встановлення контактів на державному рівні. Першим таким прецедентом в 1950-ті роки стала поїздка Я.Стецька до Іспанії в 1955 році, де він зустрівся з провідними політиками країни. Подібну подорож він здійснив і до Австралії. Але варто зазначити, що особливих успіхів чи користі в цьому напрямку АБН не отримав, що пов'язано з невеликим політичним впливом цих держав на світовій арені.

Значно важливішим було встановлення політичного зв'язку із США. «Першою ластівкою» можливою співпраці стала відповідь конгресмена Чарлза Дж. Керстена на відкритий лист АБН до комісії конгресу для дослідження комуністичної агресії в 1955 році. Наступним актом

прихильності зі сторони США став виступ голови ЦК АБН в конгресі в 1958 році. Та головним здобутком АБН у відносинах із Сполученими Штатами в 1950-х рр. стало запровадження конгресом тижня поневолених народів, факт існування котрого, на переконання членів АБН, підтверджував те що Росія є агресором і окупантом на українській землі.

Отже, період 1943-1955 років – це час бурхливої діяльності АБН на міжнародній арені, відзначений визнанням іншими антикомуністичними організаціями світу та встановленням політичних зв'язків із локальним та глобальним політикумом.

В період з 1956 по 1975 роки відносини Антибільшовицького Блоку Народів із іншими світовими антикомуністичними організаціями складали провідний напрямок діяльності АБН.

Співпраця із Азійською Антикомуністичною Лігою (АПАКЛ) в період, що розглядається, мала надзвичайне значення. Спостерігалось поживлення діяльності АБН в рамках цієї дружньої організації. Це пов'язано із підготовкою до створення нової антикомуністичної організації - Всесвітньої Антикомуністичної Ліги, котра була створена на базі АПАКЛ. АБН прийняв участь майже у всіх щорічних конференціях АПАКЛ на найвищому рівні - голови ЦК Ярослава Стецька. В ході VII, VIII, IX конференцій котрі відбулися в 1961, 1962 та 1963 роках відповідно, Антибільшовицькому Блоку Народів вдалося сформувати передумови для того, щоб головні засади його політичної та ідеологічної доктрини лягли в основу програмних засад ВАКЛ.

Продовженням співпраця АБН та АПАКЛ стала сумісна діяльність в рамках Всесвітньої Антикомуністичної Ліги. I конференція ВАКЛ відбулася 15-30 вересня 1967 року в Тайпеї, на котрій АБН відразу зумів провести всі принципові положення до резолюцій. Така практика мала місце на всіх конференціях цієї організації протягом періоду, що досліджується. Це пояснюється тим, що ВАКЛ була створена зусиллями АПАКЛ, що було безперечно перевагою для АБН. В рамках діяльності Всесвітньої Антикомуністичної Ліги, котра від конференції до конференції ставала більш

потужним і видним гравцем на світовій арені, АБН вдалося укріпити свої позиції в середовищі міжнародної антикомуністичної спільноти, що сприяло зайняттю АБН провідного місця в Європейській Раді Свободи — загальноєвропейській антикомуністичній організації.

Надзвичайно важливим напрямком міжнародної діяльності АБН є участь в роботі Європейської Ради Свободи. Дана організація була створена на конференції поневолених європейських народів, котра відбулася 1 -2 липня 1967 року в Мюнхені. АБН виступав по відношенню до ЄРС як організація-співзасновник, а Ярослав Стецько був пожиттєвим членом президії цієї організації. Завданням даної організації була координація спільних дій європейських антикомуністичних організацій. Про ключову роль АБН в ЄРС також свідчать прийняття абсолютно всіх положень Антибільшовицького Блоку, а також проведення спільних конференцій АБН-ЄРС. В своїй діяльності ЄРС займалась політичною реакцією на головні світові події, а також інформативно-пропагандистською роботою. Провідне місце в політиці ЄРС займала реакція на процеси пом'якшення відносин між СРСР та так званим «вільним світом». Європейська Рада Свободи виступала із великою кількістю звернень та резолюцій, в котрих засуджували процеси умиротворення, зокрема їх гарячий протест викликало створення в 1974 році Наради із безпеки та співробітництва. Такі кроки назустріч СРСР, на думку ЄРС, призводили лише послаблення західних держав, і відповідно посилення Радянського Союзу, а також до значного погіршення положення поневолених народів.

Таким чином, діяльність АБН на міжнародній антикомуністичній арені в 1961- 1975 роках виходить на перше місце. Організації вдалося значно укріпитися, стати помітним гравцем, політичною силою з котрою потрібно рахуватися. Участь в співзаснуванні ВАКЛ та ЄРС значно розширила поле міжнародної політичної діяльності АБН. Провідною характерною рисою в діяльності АБН цього періоду є те, що головні потоки зусиль були скеровані в напрямку великих інтеграційних антикомуністичних проектів, котрі

обіцяли більші політичні дивіденди, через великий розмір і більший масштаб діяльності та висвітлення в світових ЗМІ.

В проміжку між 1975 та 1992 роками АБН зазнав значних змін. Ми можемо виділити два періоди діяльності організації, кожний з котрих значно відрізняв по суті.

Перший етап – це період з 1975 по 1981 рік, час котрий ми можемо умовно охарактеризувати як найбільше віддалення західних урядів від визвольних організацій поневолених комунізмом народів. Такий стан речей був викликаний апогеєм політики «розрядки» - підписанням Заключного акту Гельсінських угод, а також зовнішньою політикою президентів Сполучених Штатів Америки Джеймса Картера та Джеральда Форда, котрі за будь-яку ціну прагнули досягнути зменшення напруження між двома наддержавами, для чого і підписали Гельсінські угоди та ОСВ-2.

Другий етап в діяльності АБН – це період найбільш тісної співпраці та максимального зближення із Заходом між 1981 та 1992 роками. Це знову ж таки було викликано змінами в політиці Білого Дому, а саме приходом до влади Рональда Рейгана, котрий хотів бачити відносини із СРСР із позиції сили.

Підписання в першій половині 1970-х угоди про ПРО та ОСВ-1 адміністрацією Ричарда Ніксона викликало в середовищі АБН відчутну кризу політичних концепцій, і водночас поставило нове завдання – розробити нову стратегію діяльності в напрямку так званого «вільного світу». Тому перший етап діяльності АБН на міжнародній політичній арені був визначений саме цим. Акції АБН, хоча і не zostалися непоміченими зі сторони західних ЗМІ (як ліберальних, так і консервативних), проте політичних дивідендів не приносили через вперте небажання західних урядів помічати та допомагати визвольним рухам поневолених народів. Через це, найбільшим здобутком Антибільшовицького Блоку Народів в означений період, ми вважаємо розробку та вдосконалення нової політичної стратегії відносин із «вільним світом».

Це було здійснено також в рамках нової концепції Всесвітньої Антикомуністичної Ліги, проголошеної в 1980 році на XIII Конференції в Женеві, котра називалася наступним чином: «1980-ті роки стануть кінцевими для існування комуністичної тюрми народів». Всі вище вказані фактори призвели до того, що програма АБН стала надзвичайно радикальною та безкомпромісною. До основних політичних домагань організації, сформованих в цей період належать: розрив будь-яких відносин із СРСР, відхід від політики «розрядки», проголошення Хартії Незалежності Поневолених Народів, визнання права визвольних організацій представляти поневолені народи в Організації Об'єднаних Націй, підтримка західним світом звільнення політичних та релігійних в'язнів в Радянському Союзі. Перераховані вище позиції стали основою політичної діяльності до кінця існування організації.

На етапі найтіснішої співпраці АБН та країн західної демократії, організація змогла досягнути найбільші політичні успіхи за весь час свого існування. Найважливішим успіхом цього періоду ми вважаємо прийняття Сполученими Штатами Америки політичної концепції АБН та її часткову інтеграцію до зовнішньополітичної стратегії капіталістичної наддержави. Йдеться про врахування визвольних рухів поневолених народів в стратегії боротьби із СРСР, а також про розгортання пропагандистської кампанії проти Радянського Союзу із використанням потужностей ЗМІ, скерованих на створення напруженої ситуації всередині комуністичного гіганта та, в перспективі – його розвал зсередини. Таким чином, ми можемо стверджувати, що короткий проміжок часу в 5 років найтіснішої співпраці із «вільним світом», АБН використав сповна для реалізації своїх програмних вимог.

## СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

### Джерела

#### *Актові джерела*

1. . АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності. 1956-1966 рр. В 5 т. Т.2. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності. – Видання Організації Український Націоналістів, 1979. – 463 с.
2. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності. 1967-1970 рр. В 5 т. Т.3. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності. – Видання Організації Український Націоналістів, 1981. – 518 с.
3. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності. 1971-1975 рр. В 5 т. Т.4. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності. – Видання Організації Український Націоналістів, 1982. – 463 с.
4. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності. 1976-1981 рр. В 5 т. Т.5. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності. – Видання Організації Український Націоналістів, 1983. – 452 с.
5. Визвольний шлях.-Лондон,1953.-Кн.3.
6. Визвольний шлях.-Лондон,1953.-Кн.4.
7. Визвольний шлях.-Лондон,1954.-Кн.1.
8. Визвольний шлях.-Лондон,1954.-Кн.9.
9. Визвольний шлях.-Лондон,1954.-Кн.11.
10. Визвольний шлях.-Лондон,1955.-Кн.2.
11. Визвольний шлях.-Лондон,1955. Кн.12.
12. Визвольний шлях.-Лондон,1956.-Кн.12.
13. Визвольний шлях.- Лондон,1957.-Кн.4.
14. Визвольний шлях.-Лондон,1958.-Кн.4.
15. Визвольний шлях.-Лондон,1958.-Кн.5.
16. Визвольний шлях.-Лондон,1958.-Кн.10.
17. Визвольний шлях –Лондон, 1958.-Кн.12.
18. Визвольний шлях.-Лондон,1959.-Кн.8.

19. Визвольний шлях.-Лондон,1961.-Кн.7.
20. Визвольний шлях.-Лондон,1963.-Кн.12.
21. Визвольний шлях.-Лондон,1967.-Кн.1.
22. Визвольний шлях.-Лондон,1970.-Кн.1.
23. Визвольний шлях.-Лондон,1970.-Кн.11-12.
24. Визвольний шлях.-Лондон,1971.-Кн.9.
25. Визвольний шлях.-Лондон,1973.-Кн.10.
26. Визвольний шлях.-Лондон,1974.-Кн.5.
27. Визвольний шлях.-Лондон, 1975.-Кн.6.
28. Визвольний шлях.-Лондон,1976.-Кн.2.
29. Визвольний шлях.-Лондон,1976.-Кн.3.
30. Визвольний шлях.-Лондон,1976.-Кн.10.
31. Визвольний шлях.- Лондон, 1977.- Кн.1.
32. Визвольний шлях.- Лондон, 1978.- Кн.7-8.
33. Визвольний шлях.- Лондон, 1979.- Кн.7-8.
34. Визвольний шлях.- Лондон,1979.-Кн.9.
35. Визвольнийшлях.- Лондон, 1979.- Кн.10.
36. Визвольнийшлях.- Лондон, 1980.- Кн.10.
37. Визвольний шлях.- Лондон, 1981.- Кн.6.
38. Визвольний шлях.- Лондон, 1981.- Кн.11.
39. Визвольнийшлях.- Лондон, 1983.- Кн.7.
40. Визвольнийшлях.- Лондон, 1983.- Кн.12.
41. Визвольний шлях. – Лондон,1984.- Кн.1.
42. Визвольний шлях.- Лондон,1985.- Кн.9.
43. Визвольний шлях. – Лондон,1985.- Кн.12.
44. Вісті.- Ч. 5. – [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/2190/>
45. Гомін України.-Торонто,1965.-Ч.1-2.
46. Гомін України.-Торонто,1965.-Ч.3.
47. Гомін України.-Торонто,1967.-Ч.34.

48. Дещо з історії українського націоналізму / за розділом 5 «програми» № 1 «виховання і вишколу» і з «вказівок для навчання». – 1948 р. – [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/1277/>
49. Резолюция Генеральной Асамблеи ООН «Приглашение Организации освобождения Палестины» №3210 од 14.10.1974.- Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/741/30/IMG/NR074130.pdf?OpenElement>.
50. Набат.-1949.-Ч.1-2./Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/15927>.

### *Наративні джерела*

51. Подільська С. З XI Конференції ВАКЛ/ Подільська С.// Визвольний шлях.-1978. - №7-8.- С. 807.- 810.
52. Харкевич М. Відбулася вісімнадцята конференція ВАКЛ/ Харкевич М.//Визвольний шлях.- 1985.- №12.- С.1449-1453.

### **Література**

#### *Монографії*

53. Алексеев Р.Ф. СССР-ФРГ: прошлое и настоящее. Советско-западногерманские отношения.1955-1980 / Р.Ф.Алексеев.- М.:Политиздат,1980.- 280 с.
54. Антюхина-Московченко В.И. История международных отношений и внешней политики СССР, 1968-1978 / В.И.Антюхина-Московченко, А.Ю.Борисов, др.- М.:Международные отношения,1979.-376 с.
55. Бекназар-Юзбашев Т.Б. Права человека и Международное право/ Бекназар-Юзбашев Т.Б.- М.: Знание, 1996. – 296 с.
56. Бузов В.И.Новейшая история Азии и Африки (1945-2004) / В.И. Бузов, под ред. А.А. Егорова. - Ростов н/Д.:Феникс, 2005. – 574 с.
57. Валькова Л.В. Южный Йемен / Валькова Л.В., Котлов Л.Н.- М.:Мысль,1973. – 126 с.

58. Васильева Н. Балканский тупик?..(Историческая судьба Югославии в XX веке) / Н.Васильева, В.Гаврилов-М.:Гея итэрум, 2000. – 497 с.
59. Гордиенко А.Н .Войны второй половины XX века. / А.Н.Гордиенко.-Мн. Литература,1998.-544 с.
60. Эргин Д. Добыча. Всемирная история борьбы за нефть, деньги и власть / Дэниэл Эргин, перевод с англ. – М.: Альпина Пабlishер,2014. – 944 с.
61. Иванян Э.А. Рональд Рейган - хроника жизни и времени / Э.А. Иванян – М.: Мысль, 1991. – 411 с.
62. Исаев Б.А. Политология. Хрестоматия / Исаев Б.А.,Тургаев А.С., Хренов А.Е.- СПб.: Питер, 2006.- 464 с.
63. Яровий В.І. Історія країн Центральної та Південно-Східної Європи / В.І.Яровий, С.М. Антонюк, Васильєва Л.Д. - Київ.:Хрещатик,1993. – 269 с.
64. Киричук Ю.А. Український національний рух 40–50-х років XX століття: ідеологія та практика/Ю.А.Киричук – Львів: Добра справа, 2003 . – 464 с.
65. Курбанов С. О. История Кореи: с древности до начала XXI в. / С.О.Курбанов. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2009.- 680 с.
- 66.Мельничук Б. Вірна дочка України. Слава Стецько: життєпис у боротьбі / Б. Мельничук, М. Сагайдак, В.Уніят- Тернопіль.:Астон, 2011.- 176 с.
67. Мельничук Б. Ярослав Стецько: життєвий шлях провідника ОУН. Великий українець із Тернопілля./Б.Мельничук, М. Сагайдак, В.Уніят- Тернопіль.:Астон, 2010.- 176 с.
68. Мухин Ю. Третья мировая над Сахалином, или Кто сбил корейский лайнер?/ Ю.Мухин, М. Брюн.- М.: Алгоритм, 2008.- 368 с.
- 69.Недужко Ю.В. Діяльність української діаспори щодо відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років XX століття)/Ю.В. Недужко;НАН України, Ін-т історії України. – К., 2009.- 498 с.
70. Нежинский Л.Н. Очерк истории Народной Венгрии 1948-1962/Л.Н.Нежинский.-М.:Наука,1969. – 447 с.
71. Португалия:путь от революции... /под ред. Верникова В.Л.- М.: Весь мир, 2014. – 368 с.

72. Путилин Б.Г. Холодная война. Противостояние двух сверхдержав./ Б.Г. Путилин., В.А. Золотарев.- М.:Рубин, 2014. – 984 с.
73. Тункин Г.И. Теория международного права / Г.И.Тункин–М.: Международные отношения, 1970. – 416 с.
74. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвіциду/Національний університет «Києво-Могилянська академія»; упоряд.: Л.Масенко, В.Кубайчук; ред. Л.Масенко.–К.:Вид. дім «Києво-Могилянська академія»,2005. – 399 с.
75. Ostaszewski P. Wietnam: Najdłuższy konflikt XX wieku/ Piotr Ostaszewski.- Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2000.- 472 s.

#### *Статті*

76. Володин В. Очаги антиправительственных вооруженных выступлений в Латинской Америке/В.Володин//Зарубежное военное обозрение. – 1991.- №2.- С.12-16
77. Костюк П. Свобода народам і людині/П.Костюк//Універсум.-2013.-№4.- Режим доступу: <http://www.universum.lviv.ua/journal/2013/6/upa.htm>
78. Марчук І. Чи була у Будеражі перша конференція поневолених народів Східної Європи та Азії?/І.Марчук // Життя і слово. – 2011. – 24 груд. – С. 5
- 79.Рибачок С.Л. Антибільшовицький Блок Народів: форми та напрямки діяльності./С.Л.Рибачок//Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки.-Острог, 2004. – С. 325 – 330.
80. Русь Э.В. Проблема единства немецкой нации в контексте «германского вопроса» / Русь Э.В. – С.3.-Режим доступу: <http://www.rusgermhist.ru/documents/isledovateli/feling/nation.pdf>

#### *Дисертації*

81. Токарев Андрей Александрович. Возникновение Национального фронта освобождения Анголы (ФНЛА) и его участие в антиколониальной борьбе и гражданской войне в Анголе: дис....канд. ист. наук: 07.00.03/Токарев Андрей Александрович.- М.2003. – 214 с.